

nek Deák és Frantzia vagy egyéb nyelvből való szók azok tisztán Magyarok. De most a katonaságot viselt Magyar nemességéből való ifjak úgy kezdettek attakirozni a Magyar nyelvnek tisztaságát, a melly ennyi száz esztendőök alatt magánossan álván Európában a maga valóságában, még a sok nyelveket értő Nagy Skalignernek is tudájára épen megmaradt vala, hogy nem sokára a maga épségéből kirukkoltatván, avantsiroztatni fogják a pajzanok közzé, hogy az parasztok közt, ha annak jósága megmarad. De azokhoz is igen bement a Deák szókkal való élés az Vármegyei Tisztektől, már ők is a contributiót Normavagy planum szerinti administralják a Regius Comissariusoknak és a Computuson tesznek demonstratiót az inquisitio szerint. Szegegy Magyar nyelv! Az isten teheséget adott a Mgs urnak s azokbul az Heltaitól régen kiadott versekből a mellyeket kedvesebbeknek lehetne itélni nyomtattatna ki a Mgs Ur Budán vagy a hol helyesnek itélné, hogy az aféléknek olvasásokkal egyenesednének a megdeákosult s francziasult szólások módjai.

Valami olyas Erdélyi ujságom nincsen, elhiszem Szebenből vészen tudósítást a Mgs Uri attyafiaitól. A Pestis tsinált most Erdélyben sok bajt az reggetés által, mivel lineák levén szabadon járni nem lehet. Másutt különben még nincsen, hanem Brassóban és ennek vidékén a Bártzaságon. Az felsőbbeknek rendelesekből bőjt hirdettetett az Isten ítéletének várja az Pestist, de egyik sem magára az egész országban megátalkodott várva várja az Pestist, de egyik sem magára hanem mind másra, a tanítást be nem veszi, meg tsufoja.

A Mgs Aszszonyt minden jóknak kívánásokkal alázatosan köszöntöm a Mgs Urfinak is nevedekést testben lélekben egész indulattal kívánok.

A Kglmes Istennek ajálván pedig a Mgs Urat hozzá tartozó kedveseivel együtt maradok a Mgs Urnak. M. Igenben 20 2br 1756

alázatos kész szolgálja
Bod Péter.

Tek. Dantzky József Uram és az aszszony a Mgs Uramat és aszszonyt nagyon köszöntik Istennek áldását kívánván az Mgs Urta és kedveseire.

A budapesti ref. főiskola Ráday-levelei közül közli:

Dr. KISS ÁRON.

Aranka György két levele Édes Gergelyhez.

I.

Tudós Hazafi Barátunk!

Csodálkozni fog az Ur: hogy a mult Esztendőbenn Mindszent Havának 20 dikán a' Nyelv Mivelő Társaság Titoknokjához csesztett Levelére, ily későn vezet a' választ. A' Titoknok az Ur Levelét úgy nézte mint Társaságot illetőt: és minden igyekezet mellett is a' környulállások miatt lehetetlen volt az egész

*hibában kőve,
a 177. l. hátsó van.*

mult Esztendő végén gyűlést tartani, egész ebbenn az esztendőben Boldog Asz-
szony Havának 21-dikéig: a' mikoris az Ur Levele bé mutatattván, közönséges
örömmel olvastatott. Nagy öröme volt a' Társaságnak főképpen az a' Jelen-
tése az Urnak: hogy a' Grammatikai Principiumokbann különbözik a' társa-
ság Munkájábann közönségesse tett Principiumoktól Mivel azok azért vagynak
közönségesse téve; hogy a' Társaság, más Tudósabb Hazafainak vélekedése-
ket vévén; azokkal való egyetértésből úgy állítsa meg a' mit jobbnak talál:
igen kedvesen veszi, ha az Ur maga tudós jegyzéseit, rövidenn fel tévén a'
Társasággal minél hamarabb közleni nem sajnálja.

Az Urat, ha megengedi, a' Nyelv Mivelő Társaság ezután úgy kívánna
nézni, mint Érdemes Tudós Társát; és ahoz képest, bátorodik ki kérni atya-
fiaságos szolgálattját mind azokbann melyek a' Magyar Nyelv Mivelésére; annak
Világának terjesztésére; és Gyűjteményei szaporítására tartoznak. Legelsőbenn
azért most az említett Jegyzéseket kéri bé. Azután a Vers szerzés Mesterségé-
ről való Tudós Jegyzéseit; azután a' Debreczeni Grammatikára tartozókat. Az
Ur vétett véle, hogy mikor a Grammatikák Bécsbe jutalom mellett kerettek
fel: oda fel nem küldötte. A' Társaság igen örömmel veszi ha láthattya az Ur
Munkáját: de még maga siatsen abban az erőbenn, hogy akármi más köny-
vetis ki adhasson, a' maga folyó Munkáin kívül. Ajánlja a' Társaság magát
az Ur tapasztalt atyafiaságos szívessegebe. M. Vásárhely, a' Társaság Gyűlésé-
ből, Bőjtelő Havának másodikánn 1798.

Aranka György, Titoknak.

Az Író Engedelmet kér, mert az Ur illő Titulussát sehonnan meg nem
tudhatta, A' szép Verseket köszönöm igen szívesen. Csak azt a' két Cadentiás
Verset, nálunk más nem becsülli: hanem Gyöngyösi Ur kiról a' tartatik a'
Tudósoktól; hogy nintsen jó izlése abbann a' pontban. Aranka.

II.

M. Vásárhely 10. Jul. 1798.

Tisztelendő Tudos Hazafi!

Hely és nap nélkül érkezett, de tudós és becses Levelét a' T. Urnak,
e' f. Hónapnak 6-dikánn örömmel volt szerencsém venni. A' mellé zártak ne-
velték örömet. Ezek a' Tiszt. Ur belső nemes ajándékainak, s' azok mellé
kötött gondos Igyekezeteinek szép Bizonyosságai. A' Ns. Társaság Gyűlésébe
első alkalmatossággal be fogom mutatni. Lásza meg azomban eddigis a' T. Ur,
hogy magamis méltónak tartottam a' figyelmetességre: s' legyen ez részemről
az én Barátságomnak jele. Az én gondolatom, hirtelen a' mennyibe magamat
kifejezhetem, a' Vers szerzésről ez:

A' Vers szerzésbenn kettőt különböztetek meg: a' Lelket vagy Gondo-
latot; és a' verset vagy Testet. A' Vers szerző Lélek a' folyó beszédbeli Lé-
lektől különbözik. Az Okoskodás Lelke a' Logica olyan mint az egyenes linea,
talál, vág, szur, diadalmas. Sem ész, sem Elme nem kíváztatik rá csak jó és
tisztá okoskodás. A' folyó Beszédbenn való Ékeseu szóllás nem éppen egye-
nes Linea: hanem horgos. De ámbár tekervényeseu megyen is, láthatóképpen

és tisztánn. A' derekán öleli a' dolgot: és Gyökerit, ágait, Gyümöltseit mutatya, ki fejtegeti, természetit, játékait magyarázza. Ebben első az ész, segítség a' Logica, és a' szép elme Virágjait se veti meg. Mind tüze, mind játék a' vagy: de csak helyen helyen. A' Vers szerzésnek természete a' horgos Linea. Az az Hogárt Lineája. A' szépség lineája. Minden szép mesterségeknak ez a' Lelke: a' Gondolat. Ennek is a' fundamentomában igasságnak kell lenni; de azt hadja, nem mutatya magát, hanem a' játékait, Phoenomenont csinál, vagy a' Természeti színeit, játékait tévén ki a' dolognak; azokonn megyen, Levelekenn, Gyümöltsökön. Ha lehet megse nevezi azt a' mit fejteget: hanem úgy írja le, hogy a' gondoló elme megismerje. Vagy legalább a' véginn jó ki a' dolog és igasság. Ha azt akarja mondani Szép vagy: éppen azt nem mondja. Ebben az első s az utolsó végig az Elme: de nagy és jó észszel egybe kötve; kivált a' nagyobb és Vitézi Énekekbenn. Czellja a' kellemettségével való Gyönyörködtetés. Ha tanítani akar is; vagy egy Igasságot fejtegetni: azt mint a' Patikárius a' Pilulát meg aranyozza. Egyszóval Gondolat. (lásd a).

A' Vers szerző és folyó Beszédbeli Nyelvnek különbözni kell. Az Elsőnek tiszta, elrendelt, igen fojo, világos Beszédnek kell lenni. A' Versnek ettől annyira kell különbözni; hogy a' Vers, ha csak lábokra vagy Esetekre szedett folyó Beszéd; nem lessz belöle egyéb, hanem egy hitván Vérselés vagy Verselet a' mint talám rosszszul mondják; Ének pedig soha sem. Sőt a' Vers nyelvének, ha szép akar lenni, olyannak kell lenni: hogy ha fojo, annál inkább köz Beszédbenn valaki olyan Nyelvonn szollana; bolondnak tartanak (lásd b). A' folyó Beszédbenn el kell kerülni mindent a' mi a' tárgyat, értelmet homajossá teszi, igen tisztának kell lenni; a' Parenthesisek nem szabadok; a' sok egybe rakása minél természetibb annál jobb, szebb: A' Versben szántsándékkal, éppen azt a' mit értetni akarunk, úgy kell venni, hogy csak a' gondoló elme ércse; az okos közbetételek nevelik Méltóságát, a' szók egyberakását szabad, sőt illik változtatni; csak éppen a' Nyelv Természete ellen ne legyen. (lásd c.) Hogy pedig ezt meg ne unnya az Elme; elmének kell benne lenni, de igazi Elmének, nem Elmésségnek, Vicsnek; minél jobban hangzó, könnyebben ugró vagy esetű Versnek. (lásd d.) Az erkölcsi és Emlékeztető versek, mellyek csak az Emlékezet Tehettsége segítségére irtnak: ide nem tartoznak. Tulajdonképpen nem Versek.

A' Vers vagy Gráditos vagy Esetes. A' Magyar Nyelv mindenikre alkalmas. Az Esetes különösnön az tulajdonképpen való Énekekre. Az Esetes Versek vagy két Soruak, vagy 4 Soruak, vagy többek. A' két soru Vers a' magoss Gondolatra nem alkalmas, Csak az Elmésségekre 's Levél Írásokra való. A' 4. sornak a' Vitézi Énekekre, 's más magos gondolatokra. A' több aprók az Énekekre. Az Esetes versbenn, ha elme nincsen és Virág semmi sincsen: nem vers. Caesurája vagy: de a' szép benne, ha a' Caesurán a' szó végződik nem megyen által a vers más felire. A' versek végibe a' Consonáns és vocalis cserélődnek; kivált az olyan páros versekben, mellyek közül egyik kevesebb Syllabáju mint a' másik.

A' Grádicos Versek hatlábuak vagy másfélék; a' hatlábuak vagy Párosok (Distichonok) vagy csak egyesek. A' Városok csak Elmésségre, Érzékeny Ének, és Levélírássra valók. Magoss beszédre, Vitézi Énekekre teljességgel nem. A' Vitézi Énekekre 's Magos Gondolatokra az Egyes hatlábu Versek jok. A' másféle nemei a' Verseknek, mind Énekekre, mind Elmésségre. A' hatlábu Esetes versek fattyai a' versszerzésnek, csömör, szemét, a' rossz gyermekí idéten gusztusnak jele. A' ki becsületét szereti világ eleibe ne jöjjen vélek. A' gyermekek számára, az Emlékeztető Versekbenn egyedül haszon vehetők. Már szállók a Munkára:

1. Ré'g. Ha vonás van a' Magánn hangzó felett hosszsú. Hátha rosszul teszem oda? p. o. Fűtők — Curro — Itt azt várnám: hogy az i. o. u. ö. ü. természet szerént, hol hosszak hol rövidek? Jegyz. Sylvesternek, a' minden dicséretet érdemlő 's tiszteletre méltó Hazánkfiának Auctoritása nem ér a' Poesisba semmit. Nem látott szegény soha Vers szerzőt is: Csak Verselő 's Versei igazánn Versezetek. Teli hibával. p. o. a' VIII. Regula alatt eléhozott Versekbenn:

Szent Lel-ket vő-nek csuda-képpenn a' — Hivek. Öt láb! penn brevis!

Éles tör né-künk föl-dőnn az Ur — Isten J— géje, Ur. J. rövid! Mind hiba. Azért Classicus éppenn nem lehet. Minden becsületet megadok Gyöngyösi János, Szabó Dávid 's Csabai Uraknak. Ezekse lehetnek. Az első éppen az erőltetett idéten rossz Iznek Mestere és Kutféje. A' más kettőnek csak az V-dik Ré'gula alatt elé hozott verseik is hibások Dőh. Kőh. Igenis Dőh a és Kő ho. De a' mint ma egybe huzva élek véle, két ldőt adok a' megmaradt Syllabának 's hosszsú. Ugyis mondja ki minden ember a' Nominativusba. A' több esetekbe rövid, mint a' Primitivum koho 's doha.

V. Reg. A' H. igaz kemény betű, Positiot csinál. Jó! Hát az eléhozott versek mire valók? ezek ellenkeznek: Nyög kese-regve mi-dőnn — a' terek — nyomja nya-kát. Es m. Ott ma Juh — nyájj sere-gel hol — régenn — Troja fe-kütt volt. Én azt vélném, hogy a' hol a' nyelv meg nem botlik benne: szabadá lehetne tenni a' positiora nézve a' h. betűt. És így: A' tere h — nyomja — meglehet. De a' Juh maga az U longa, annál inkább a h. mellette lévén. Én magamis me röviditem néha a' h. positiot. De nem tudom a' Világ megengedié? p. o.

Innepe t — hirdet-tet haj-lékinak — ajtai — nyílnak.

VII. Reg. Az ss és s. a' szók végibenn, 's azután az Incrementumokban vallyon áltornalodnak szabadon a' Nyelvben: vallyon nintsené ennek Criteriuma? A' nyelv nem enyim 's tiéd, hanem miénk: vallyom másoktól nem itiltettyüké meg magunkat?

Nyomozunk egy kicsint. Aszszony Asszont, nem Aszszonyot; vékony vékont, nem vékonnyot; Székely Székelyt, nem Székellyet; Szász Szászt, nem Szászszt; Les lest, nem lesset. Béres bérest, nem Béresset; Borsos borsost nem borsossat: kényes kényest, nem kényesset. Ellemben Menny mennyet

nem Mennyt; Melly melyet, nem Mellyt, Rossz rosszat nem rosszt; Bűdöss büdössöt, nem bűdöst, veress veressét, nem verest, szoross szorossot, nem szorost; Sebess (celer) Sebessét, nem sebest. Vallyon azért nem e' volnaé a' Regula ebben: Hogy ha ezekbenn az Accusativus végbetűje a' t maga eleibe vocalist veszen: jele hogy a' szó a' Themába kettős betűnn végződik: ha nem veszen pedig csak egygyenn. Azért Nemest — nemes; nem nemess. Gonoszt — gonosz; nem gonossz. Sost—sos, nem sost. Hamissat tehát hamiss; nem hamis, 's a' t. Veszem a nyelv természetét; nem a' mi talám hibás vagy külömböző szokásunkat.

A' Szabadságokról. A' szabadság az: mikor valaki a' Mértékben veszen szabadságot, a' bevett régula ellen. Az Anceps más: ez a' bizontalan mértékű betű p. o. a' finale i a' Pluralisba, 's talán másuttis; a' finale o, u, ö, ü kivén a kivejendőket, az az néha. Az Erdélyi Accentus szerént az u és ü ezekbenn a' formákban: szagu, szegü, szívü rövid. Háboru, singnyi lábnyi anceps. Hama, nem hama, elől positio, az utolsó rövid. Az igéknek ezek a' formái: Mozdul—épül nálunk anceps. a' közbeszédbe pedig rövid. Mozdít, épít hosszú, A' szabadságot, értven a' Vérs törvénye' ellen, ritkán meglehet engedni: de NB. a' nyelv ellen soha se. A' Poétának a' nyelv ellen való legkissebb hibája: meg engedhetlen bűn.

Jegyzés 1.) A' Daruvárrol közlött Esetes Graditsos verseket el kell szem elől tenni. 2.) A' minapi szép Munkás Gyalázora irt Éneketskét nézem. Ugy tapasztalom, hogy a kettős kötél, a' mérték 's az eset, igen ellenére vagynak a gondolatnak 's a' szépségnek. Elsőben a' Caesura: mert hogy életem ki mentesd. Vallyon nem szebbé? Mert Életem — hogy ki mentesd. Az utánn a' Nyelv ellen van hiba ebben: Mert ha lészek én hibázó? Micsoda jó Magyar szollott ugy valaha? É n h i b á z ó v a g y o k, ezért, h i b á s v a g y o k. Inkább meg lehet, ha Substantive vétetik mint a' Gyalázó p. o. egy próba:

Szolly gonoszt Te mást Gyalázó
Szolly korántse bánom azt
Mert meg hallya a hibázó
És fordítja jora azt.
Tessék hihám jelenteni
Hogy ki végy veszély közül
Életemet meg menteni
Bár nyelved vedd eszközül 's a' t.

Azutánn az a' két mesterséges szépség már hibát is okoz. Az ember Pótlásokra szorul. Minéműek: Ugy de már, ott ha, már mit; ezek alacson szollások is; kivált az az ugy de paraszt. Csendesitt az értelem. Itt valakinek a' jut esziben, hogy csendes a' Vers szerző lázis.

Meg engedhet nekem az Ur! egy 60 esztendő 'simbes embernek, egy maga életét a' tudományok mezején kívül töltő embernek; és rossz Poétának. De egyre intem. Másszor a' mások eleibe eresztendő Munkába ne írja azt: hogy én így tudom, tanultam 's megse változtatom. Azok olyan asszonyi szájba illő

szok, a' ki csak azért mondja, hogy meg fogják 's oda tegyék, a' hova nem láttatott menni akarni.

a.)

A' Grátiák csoportoznak
Seregekkel az utszára,
's Elbámulva csudálkoznak
Nézvén egy ház ablakára.
Mert Susika ott üldögel
's Az ablakonn ki nézdegel.

b.)

Parnassus tetején szüz Hajlékát fel emelte
Elme Leányainak páratlan számu csoportya
Mellynek Nektárral dagadott Emlője nevelte
Sárga haju szép Bryseisért haragoskodo könnyű
Lábu vitéz Akhillest éneklette Homérust.
Innepet hirdettet Hajlékinak ajtai nyílnak
Pompás oltárinna a' szent tűz áldozatot vár.
Jertek szép Elmék seregének tiszta Baráti!
Hozzatok áldozatot, váratlak telles örömmel.

c.)

Mérész fővel a' ki nem félsz sebet ejteni titkonn
Jobbitás színével a' romai kellemetes vers
Grádicsos ugrásit leg elébb próbálta sorokban!
Tégedet az Versek tüzzel teljes Istenei, ha
Szent fuvallások szelivel földtől fel emeltek,
Fellyebb nálunknál; Adj nekünk mennyei Lelked
Példa remekjéből tudhassunk varroni mellytől
Himet. Repdesnünk hadj minket férgekül az por
Szine felett, felsőbb tisztább Ég sepreje higjánn.

d.)

Gondoly egy Asszonyt szépségeinek ifju Tavasszánn
Vénus után millyent irhatna Appeles ecsettye
Álmélkodva csudállya irigy szem teste szabását
Szinénn Liliomok hava jegyzék Rosa tűzével
Két szemeit villám, ajakit mozdítsa mosolygás
Kedvességeitől lobbannyon a' buja kívánság
s' Ezt Erkölt felséges méltosága megoltsa.
Gondold mind: 's legyen az hozzá, csak nem csupa árnyék.

Szerzés.

El bádgyat poraim! kiket oh Föld hajdon tölled
Az szelid emberi forma remekbenn költsönn vett volt,
's Isteni képpel meg nemesített! Most megtérnek

A Felséges Egeknek a' kik böltsenn alkodták
Az melly Mennyei rész vala benne vissza adván,
Tápláló kebeledbe; Sietnek meg nyugodni.

Oh Föld Jó Anya! Magzatod esmét vedd méhedbe.
Hajdoni társai tiszta porocskák! Az test szennyét
Gondosb Anya lemosta, hasonló lessz hozzátok,
Szenvedjétek el, adjatok addig csendes helyet
Mig tisztátalan Emberiségét majd elveszti
Mint atyafi porok és csontok közt, hogy megazállyon!

Piros tojás.

Tekintsd meg e' piross tojást
Mellyet Husvét meg festett.
's Becsüld meg a' régi szokást,
Mert beléje titkot tett.
Azt az Uri szép piros színt
Színe ugyan dícséri,
De példázol bizonyos kint
Melly a' Virtust hiséri.
Mer ez álnok világ joknak
Meg próbállya Hiteket,
Felfeszíti: s Árnyékoknak
Akkor szentel Innepet.

Tréfa.

Félsz töllem, nem akarsz meg is állani kedves Aniskám!
Vagy ha meg állasszis futsz ha közelre megyek.
s' Akkor mint a' sebess villám el tűnöl előllem,
s' Meg meg odább csalogatsz, meg meg eléb futamatsz.
Várj! várj! Még eljössz az Apám kutyára meritni,
Énis a' Vedreteskét el ángom orrod elől.

Édes Albert birtokában levő eredetiekből közli.

ABAFI LAJOS.

Szerencsi Nagy István két levele Baró Raday Gedeonhoz.

Méltóságos L. Baró Ur, Jó Mlgs Patronus Uram!

A Nságod hozzám irni méltóztatott Levele szerint jelentettem a Gyönyösi munkáinak ujra való ki-nyomtatattatását Streibig Uramnak; ki-is kap rajta, és örömost kinyomtatatta, tsak hogy méltóztatassék Nságod azon jó originalis Editioikat véle közleni vagy én hozzám ad fideles manus által kül-